

im. T. Kościuszki we Lwowie./ mps / 1993, s. 16-18 – zbiory własne.

²⁰ D. Engel, November 1918; The Report of the Official Polish Governmental Investigating Commission, Jewish History Quarterly, nr 3/2004, Jewish Historical Institute-Warszawa; J. Tomaszewski, Lwów 22 listopada 1918, Przegląd Historyczny nr 2/1984.

²¹ Opis przedstawionych wypadków ustalono na podstawie akt Sądu Okręgowego Karnego we Lwowie sygn. Vr 1027/20/143, akt Najwyższej Komisji Rewizyjnej Sejmu we Lwowie – CAW, WBH I. 341.1.126, teka nr 44; akt Sądu Polowego w Przemyślu – CAW, WBH – I. 341.1.126.

²² Ibidem.

²³ T. elsztyń, Relacja o Szkole Sienkiewicza i grupie Cytadeli [w:] Obrona Lwowa, Warszawa 1991, t. I, s. 79; Zob. Materiały Sądu Polowego Dowództwa Okręgu Generalnego w Przemyślu sygn. K. 139/18/33 – CAW, WBH I. 341.1.126.

²⁴ T. Felsztyn, s. 78.

²⁵ A. Jakubski, op. cit. s. 169.

²⁶ Sprawozdanie szefa Sądu Okręgu Generalnego we Lwowie..., op. cit. s. 2.

²⁷ G. Łukomski, Cz. Partacz, B. Polak, Wojna polsko-ukraińska 1918-1919, Koszalin-Warszawa 1994, s. 81.

²⁸ J. Tomaszewski, Lwów 22 listopada 1918 r., op. cit. s. 282.

Лешек Каниа
(*Сулехов, Польща*)

ПОЛЬСКОЕ ВОЕННОЕ СУДОПРОИЗВОДСТВО И ПОЛИЦЕЙСКИЕ ОРГАНЫ ВО ВРЕМЯ БОЕВ ЗА ЛЬВОВ (1-21 НОЯБРЯ В 1918 г.)

В статье идет речь о низком уровне дисциплины, грабеже, преступлениях среди польских военных формирований в первые три недели боев между поляками и украинцами за г. Львов (1-21 ноября в 1918 г.) и попытки польской стороны установить определенный правопорядок путем создания собственной жандармерии, полиции, суда.

Ключевые слова: Львов, поляки, украинцы, войско, бои, жандармы, полиция, суд, грабеж, преступления.

Leshek Kania
(*Sulichov, Poland*)

POLISH MILITARY JUSTICE AND POLICE AUTHORITIES DURING THE FIGHTING FOR L'VIV (NOVEMBER 1-21, 1918)

The article is about the low level of discipline, robbery, crimes among Polish military units during first three weeks of fighting of Poles and Ukrainians for city L'viv (November 1-21, 1918) and attempts of Polish party to fix some law and order by creating own gendarmery, police, justice.

Key words: L'viv, Poles, Ukrainians, military units, fighting, gendarmery, police, justice, robbery, crimes.

УДК: 94: 327 (047) „1918/1920”

Ігор Дацків
(*Тернопіль*)

ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ У ЗАХИСТІ ДЕРЖАВНОСТІ В ДОБУ ДИРЕКТОРІЇ

У статті мова йде про прихід до влади Директорії та відновлення Української Народної Республіки. Аналізується зовнішньополітичне й внутрішнє становище УНР, тактика більшовицької Москви щодо України, яка була спрямована проти визнання її державного суверенітету, дипломатична активність Директорії з країнами Центральної та Західної Європи і прагнення українців до самостійного державного існування.

Ключові слова: дипломатія, Директорія, Антанта, договір, переговори.

Відродження української державності та її вихід на міжнародну арену, входження до міжнародних та регіональних структур поставили перед Україною завдання розбудови власної зовнішньополітичної служби держави та її війська. Розроблення стратегічних напрямів зовнішньої та воєнної політики, методи ведення зовнішньополітичної активності держави, утвердження міжнародного визнання України – ось неповний перелік актуальних завдань, що постали перед зовнішньополітичною службою держави. Досвід дипломатичної діяльності періоду Української революції 1917-1921 рр. привертає до себе увагу як процес українського державотворення. Аналіз зовнішньополітичної активності українських урядів та її уроки дасть змогу запобігти можливим помилкам і невдачам, краще зрозуміти джерела української дипломатії, її традиції. Українська дипломатична боротьба стала об'єктом зацікавлення різних державно-політичних утворень у Європі та світі. Розгляд українського питання та його місця у політиці великих держав, аналіз їхніх геополітичних устремлень у Центрально-Східноєвропейській регіоні та підвалин зовнішньополітичної концепції приводить до розуміння основних тенденцій сучасних інтеграційних процесів у Європі у рамках програм транскордонного співробітництва та трансєвропейських інтеграційних процесів.

Прийшовши до влади, лідери Директорії опинилися перед проблемою пошуку союзників, які б могли надати новому українському уряду військову і політичну допомогу для боротьби проти більшовицької агресії. Не менш важливого значення набувало міжнародне визнання її державної незалежності. Останнє значною мірою залежало від позиції провідних країн Антанти. Ось чому всебічне вивчення дипломатичної діяльності УНР доби Директорії не втратило і сьогодні свого наукового і політичного значення. Зовнішньополітичний досвід української дипломатії має неабияке практичне значення і в наші дні в контексті проголошення зовнішньопо-

літичного курсу сучасним керівництвом України.

Після зречення гетьмана П. Скоропадського й відміни назви „Українська Держава” відновлено Українську Народну Республіку. Зовнішньополітичне й внутрішнє становище УНР було надзвичайно складним. Вже в грудні 1918 р. одночасно з наступом військ Директорії на Київ розпочалося проникнення російських більшовицьких частин в УНР, яке переросло у відкриті воєнні дії.

Одночасно відбувся десант військових сил Антанти в Одесі та інших містах Чорноморського узбережжя, які активно підтримували російські добровольчі загони. У результаті під загрозою опинилася влада Директорії на всьому Північному Причорномор'ї. У свою чергу англо-французьке керівництво, зорієнтоване на „єдину – неподільну” Росію, після падіння Української Держави вважало білогвардійський рух основною антибільшовицькою силою і не дуже прихильно ставилося до ліво-радикальної української Директорії.

Опинившись перед таким складним переплетінням воєнно-політичних сил, Директорія, на жаль, не спромоглася чітко визначити свою зовнішньополітичну організацію. До цього значною мірою спричинились розходження в середовищі її лідерів. Голова Директорії В. Винниченко, який безпосередньо вів переговори з більшовиками про спільний виступ проти гетьмана, певний час вважав більшою небезпекою для України антантівський десант і добровольчі загони, ніж більшовицьку окупацію. З другого боку, С. Петлюра – Головний отаман військ Директорії й більшість українських військових дотримувались прямо протилежної точки зору. Все це призвело до суперечливості і чітко не узгоджених один з одним зовнішньополітичних кроків керівництва УНР.

Не можна не погодитися з висновками сучасних дослідників про те, що в історії України немає більш сфальсифікованої проблеми, ніж проблема Директорії УНР.¹

Помітні дві тенденції в оцінках Директорії та її політики. Одна з них була закладена політичними противниками Директорії – В. Липинським², Д. Донцовим³ та іншими, що вбачали в її діяльності лише сукупність безперервних помилок і провалів. Друга тенденція була сформована членами та прибічниками Директорії.⁴ Відповідно до неї діяльність Директорії розглядається з позиції патріотичного прагнення до відродження незалежності УНР. Водночас унерівський табір розколовся на дві протилежні групи в залежності від оцінок діяльності Симона Петлюри на останньому етапі української революції.

У цей період міжнародна активність Директорії, на думку деяких українських дослідників, замовчувалася головним чином рішеннями УСДРП. Так, зокрема М. Стахів⁵, а за ним і М. Яцюк⁶, відзначають великий вплив рішень VI з'їзду УСДРП, що відбувся у Києві 10-12 січня 1919 р. Поряд із підтримкою суверенітету України делегати засудили „імперіалістичну політику” Антанти, розцінюючи „її як реакційну.”

Наукові дослідження радянських істориків, що торкалися проблеми зовнішньополітичної діяльності Директорії і формування дипломатичної служби УНР, позначені крайнім суб'єктивізмом, пов'язаним із ідеологічними постановами ВКП (б), КПРС щодо оцінки періоду української державності 1917-1921 рр. У дослідженнях А. В. Лихолата, Р. Г. Симоненка, М. І. Супруненка, І. С. Хмілья та інших⁷, присвячених вивченню зовнішньополітичної діяльності Української радянської республіки, її міжнародних стосунків, повністю замовчується позитивний досвід багатогранної праці українських дипломатичних представництв Директорії, або навпаки, оцінюється цілком негативно як ворожий українському народові.

Перші спроби здійснити історіографічний аналіз проблеми були зроблені лише сучасними українськими дослідниками. Автор історіографічного нарису „Здобута і втрачена незалежність” В. Капелюшний відзначає її як найскладнішу, яка вимагає комплексного вивчення „міжнародних відносин взагалі та зовнішньої політики окремих держав зокрема”⁸. У статті М. Стопчака „Дипломатична служба Директорії УНР: до історіографії проблеми” проаналізовано стан вивчення українськими дослідниками цього важливого наукового і політичного питання, суперечливі положення формування „закордонної політики протягом усього періоду діяльності Директорії”⁹.

Як тільки Директорія увійшла в Київ, радянські війська розпочали наступ на широкому фронті зі сходу і півночі, загрожуючи Харкову, під прикриттям лозунгу відновлення радянської державності в Україні. З цією метою ще 28 листопада 1918 р. було створено т.зв. Тимчасовий робітничо-селянський уряд України на чолі з Ю. П'ятаковим (згодом – Х. Раковським), який декларував відновлення влади рад і передачу робітникам і селянам фабрик, заводів та земель¹⁰.

Тактика більшовицької Москви щодо України була спрямована проти визнання її державного суверенітету. Зважаючи на важливість матеріальних ресурсів України для економічного розвитку, її геополітичне становище, радянський уряд Росії прагнув до повного у ній панування. Натомість Директорія продовжувала дотримуватися миролюбного зовнішньополітичного курсу щодо Росії. У своїх меморандумах, нотах, деклараціях, звернених до світових держав, а також суміжних з Україною країн, вона постійно підкреслювала, що прагне добросусідських стосунків з усіма ними, а також з Росією. В одному з таких документів український провід наголошував, що „не має ніяких агресивних намірів щодо війни з Росією, а обстоє лише суверенні права України в межах етнографічної більшості; що є того переконання, що Українська Народна Республіка не має з Російською Республікою Рад таких спірних питань, які при добрій волі не могли б бути полагождені мирним шляхом; що в інтересах як власної країни, так і країн сусідніх, уряд УНР готовий вступити в

порозуміння економічні, торговельні та транспортів з усіма своїми сусідами, втім числі із Росією; що вона не має наміру ізолювати економічно Росію, не думає відмежувати її повним окресленням границь від зв'язків з культурним світом, а власне закрити Росії вихід до моря чи коротші шляхи комунікації до відповідних держав Заходу¹¹.

На грудень 1918 р. радянські війська вже настільки просунулись на територію України, що це дало більшовикам можливість проголосити 25 грудня 1918 р. у Харкові Українську Соціалістичну Радянську Республіку. Її уряд у програмному документі висловився за федеративне об'єднання обох республік, що знайшло підтримку і схвалення Раднаркомом Росії, яким було підписано „найпалкіше привітання” новоствореній маріонетці Москви.¹² Що ж до військових операцій, які тривали на території України, російський радянський уряд і не думав їх припинити, хоча стан війни між обома державами і не був оголошений. Напередодні 24 грудня 1918 р. більшовицьке керівництво одноосібно анулювало Брестську угоду, що означало його відмову від визнання державного суверенітету України.¹³

Не бажаючи загострення конфлікту, уряд УНР якийсь час не надсилав військ для оборони території. Це пояснювалося також прагненням тогочасного голови Директорії В. Винниченка і його однодумців будь-що досягти угоди з російським більшовицьким керівництвом щодо внутрішнього політичного курсу УНР. У тій же заяві В. Чехівський підкреслював, що було б злочином „вирішувати стосунки штиком, мирний вихід є цілком можливий”¹⁴.

У січні 1919 р. Директорія направила Раднаркомом ноту, в якій йшлося про право народу вільно розпоряджатися своєю долею, про те, що „конгрес трудового народу, що скликається з представників народних класів у відповідній значенню кожного класу пропорції, буде мати в Українській Республіці всю повноту влади і право остаточного визначення форм влади”¹⁵. Директорія пропонувала Раднаркому протягом 48 годин відповісти на питання, що торкається припинення воєнних дій проти УНР і негайного виводу російських радянських військ з української території. Така конкретизація ситуації була необхідною для Директорії з двох причин: довести Антанті, що УНР перебуває у стані війни з більшовицькою Росією з метою отримання від альянтів технічної допомоги, а також вплинути на власні військові частини, у яких починалось більшовицьке „бродіння”¹⁶.

Як згадував І. Мазепа, у цей час Директорія „ще не мала ясного рішення щодо плану боротьби з московськими окупантами”. Тому поспішила вислати до Москви мирну делегацію на чолі з українським соціал-демократом С. Мазуренком. До складу української місії увійшли також есери М. Полозов та Ю. Ярослав¹⁷.

На засіданні радянсько-українських переговорів, що відбулося 17 січня 1919 р., були присутніми: голова української місії С. Мазуренко, представник української партії соціалістів-революціонерів

М. Полозов; з російської сторони – нарком закордонних справ Г. Чичерін, його заступник Л. Каракан, представник ЦК РКП (б) Д. Мануїльський. У ході засідання, на якому головував Д. Мануїльський, С. Мазуренко висловив протест проти дальшого просування регулярних російських військ вглиб території України. Не відповівши на заяву С. Мазуренка, представники російської делегації звинуватили Директорію в тому, що на території України перебували військові формування генерала П. Краснова, які діяли проти радянської влади на Дону, і що Директорія не чинила опір висадці десанту¹⁸. Окрім звинувачень, що сипались на адресу Директорії, жодних конструктивних пропозицій, які могли б запобігти розростанню конфлікту, внесено не було. У результаті переговори почали набирати затяжного характеру.

Наприкінці січня 1919 р. навіть прихильникам згубного курсу на „братерське єднання” з Москвою стало зрозумілим, що для того, щоб зупинити більшовицьку агресію, УНР повинна змінити зовнішньополітичну орієнтацію і йти на союз з Антантою. 26 січня 1919 р. В. Чехівський виступив з промовою на Українському Трудовому Конгресі, у якій висвітлив ситуацію, що склалася в українсько-російських відносинах¹⁹. „Незважаючи на несприятливі обставини, – зазначав він, – моє відомство вжило всіх заходів до того, щоб добитись миру. Ми йдемо на всякі поступки. Однак наступ і агітація тривають, очевидно, вирішиться питання силою зброї. Що стосується військ союзників, які прибули ще в часи гетьмана до Одеси, то ми почали з союзниками приватні зносини”²⁰.

У політиці Раднаркомом проглядаються виразно імперіалістичні наміри щодо України й одночасно прагнення втягнути її в конфлікт з Францією та Англією, на яких починала орієнтуватися Директорія. Раднарком розраховував на ліквідацію у ході боїв зі своїми противниками і без того слабкої Армії УНР або реорганізацію її та інтегрування у складі Червоної армії.²¹

С. Мазуренко неодноразово нагадував російській стороні, що надзвичайна дипломатична місія УНР володіє певними повноваженнями, які торкаються захисту суверенітету України. Щодо війни з Антантою С. Мазуренко заявив, що „теперішня політика Англії повного невтручання у наші справи поставить нас у надзвичайно скрутне становище перед обличчям усього світу, якщо ми оголосимо її війну”²².

Поряд з міжнародними відносинами, договірними стосунками розглядалися і питання внутрішнього характеру. С. Мазуренко аргументовано доводив, що основу всього соціально-економічного й національного життя в Україні становить трудове селянство – 86% населення, тому в Україні можлива лише „диктатура селянського потенціалу”. Значний відсоток робітничого класу України складається з російських прибульців, що переїхали сюди під час війни, і „диктатура робітничого пролетаріату” була б згубною для незалежної України. На засіданні 1

лютого 1919 р. Д. Мануїльський проінформував про приїзд з Харкова представників уряду УРСР і ЦК Компартії України. Останні не були налаштовані до переговорів з Директорією УНР, вважаючи, що її сили з кожним днем зменшуються і об'єднання з нею приведе лише до послаблення потуги так званої Української радянської армії²³.

Становище ускладнювалось відсутністю безпосереднього зв'язку між Директорією та її дипломатичною місією в Москві. Раднарком запропонував, між тим, своє посередництво між урядом УРСР і Директорією на таких умовах: 1) визнання Директорією принципу влади рад на Україні; 2) визнання нейтралітету України з активним його захистом від усякого іноземного втручання, що порушує цей нейтралітет; 3) спільна боротьба проти контрреволюції; 4) перемир'я з Директорією. Умови були зафіксовані протоколом №7 мирної конференції від 4 лютого 1919 р. Не дочекавшись відповіді Директорії, С. Мазуренко погодився на ці умови перемир'я²⁴.

Переговори в Москві повністю себе вичерпали, коли Х. Раковським на початку лютого 1919 р. була запропонована Директорії цілковита капітуляція перед українськими радянськими військами. „Наслідком цього, – за свідченням І. Мазепа, – Директорія повідомила Мазуренка, щоб він негайно припинив подальші переговори з Совітською Москвою”²⁵. На початку лютого 1919 р. УНР почала відкликати своїх консулів з РСФФР.

Політична ситуація в Україні змінилася у зв'язку з демісією В. Винниченка і В. Чехівського. Директорію очолив С. Петлюра, а новий курс кабінету С. Остапенка виключав подібні умови перемир'я з РСФФР і побудови української державності за аналогією до російсько-більшовицького режиму. Переговори з Москвою були перервані, і Директорія почала активно шукати підтримки в Антанті.

Наприкінці січня 1919 р. більшість депутатів Трудового Конгресу стала на позиції українського військового керівництва (С. Петлюра, Є. Коновалець, А. Мельник, О. Греков) і висловились за необхідність тісної співпраці з Антантою для боротьби проти більшовицької агресії. З цією метою було сформовано урядову делегацію в Одесу на чолі з А. Марголіним,²⁶ яка могла налагодити контакти з представниками Антанті. 28 січня 1919 р. він запропонував формулу устрою федеративної держави на принципах „федерації знизу, побудованої на добровільній угоді, як рівних з рівними державних ланок, що утворилися на руїнах старої Росії”²⁷. А. Марголіним пропонувався найбільш ефективний спосіб державного об'єднання на теренах колишньої Російської імперії. Однак цей проект йшов урозріз з проектом „федерації згоди”, яку нав'язували країни Антанті.

На той час міжнародне та військово-політичне становище УНР вже було набагато гіршим, ніж наприкінці грудня 1918 р., коли стосунки з Антантою ще не зіпсувалися. Зовнішньополітична ситуація України також ускладнилась, як це не парадок-

сально на перший погляд, актом Злуки Української Народної Республіки із Західноукраїнською Народною Республікою, який фактично поставив нову соборну українську державу у стан війни з Польщею. Підтримувана Францією новопостала Польська держава вела активні бойові дії з метою ліквідації української влади на теренах Східної Галичини і Західної Волині. Отже, до протибільшовицького і протибілогвардійського фронтів УНР додавався несподівано для неї і протипольський. До активної антиукраїнської агітації в середовищі країн Антанті з боку російської білогвардійщини долучився не менш ворожий українській державності польський голос²⁸.

Незважаючи на проголошення акту Злуки, державно-політичні структури і Західної України і Наддніпрянської фактично продовжували своє окреме існування і проводили самостійну зовнішню політику, хоча було задекларовано соборність українських земель. І хоча польсько-українська війна на території Галичини і Волині була у розпалі, вже 31 грудня 1918 р. уряд Директорії УНР відправив до Варшави дипломатичну місію, очолювану В. Прокоповичем. На цей час Холмщина, Західне Полісся, Підляшшя і Берестя опинилися під контролем Польщі, однак уряд Директорії намагався будь-що нормалізувати з нею міждержавні стосунки²⁹.

Дипломатичні заходи Директорії УНР і, насамперед, С. Петлюри щодо Польщі цілком зрозумілі з огляду на фактичну міжнародну ізоляцію УНР і те драматичне військово-політичне становище, у якому вона опинилась наприкінці 1918 – початку 1919 р. 6 лютого 1919 р. більшовики увійшли в Київ, і для Директорії розпочався тривалий період поневірянь і переїздів. Врешті-решт наприкінці березня 1919 р. більшовицькі війська відкинули ліве крило армії Директорії на Волинь, а праве – змусили перейти на румунську територію. У цих умовах зрозуміла позиція С. Петлюри, який вважав, що галицький уряд мусить прийняти умови представників Антанті, погодитись з Польщею і всі сили кинути на боротьбу з більшовиками.

Представники Директорії А. Марголіні разом з білоруською, кубанською і донською делегаціями 5 лютого 1919 р. передав французькому командуванню меморандум, який передбачав об'єднання всіх антибільшовицьких сил і згоду на майбутнє відновлення Російської держави як федерації новопосталих державних утворень. Передбачалося „створити спільний генеральний штаб для керування всіма операціями на основі взаємної угоди тих державних утворень, які перебувають у стані війни з більшовизмом. Цей штаб не повинен втручатися у політичне життя і внутрішні справи державних новоутворень”³⁰.

6 лютого 1919 р. в Бірзулі розпочалися переговори між делегацією Директорії УНР (військовий міністр О. Греков, міністр торгу і промисловості С. Остапенко, представник УСДРП І. Мазепа, представник УПСР Ю. Бачинський) і французь-

кими репрезентантами. Командуючий французьким експедиційним корпусом генерал д'Ансельм уповноважив вести переговори свого начальника штабу полковника Франденберга.

У ході переговорів українська делегація висунула вимоги визнання суверенності України, а Директорії – її тимчасовим законодавчим органом. Погодившись з ідеєю об'єднання всіх антибільшовицьких збройних сил, українська сторона вимагала гарантій повної автономії української армії. Одним з надзвичайно суперечливих пунктів було домогтися згоди на продовження соціальних реформ, що викликало роздратування Антанти. У відповідь Фрайденберг зажадав реорганізації Директорії та уряду й, насамперед, виключення з їхнього складу В. Винниченка, С. Петлюри і В. Чехівського. Разом з тим він зазначав, що в українську армію будуть надіслані французькі інструктори, їй буде надано технічну допомогу й допоміжні війська. Питання про кордони України та її суверенітет мали визначитися на Паризькій мирній конференції³¹.

Унаслідок такої позиції французької сторони В. Винниченко і В. Чехівський, а також М. Ткаченко та О. Жуковський як найбільш радикальні члени керівництва УНР вийшли зі складу Директорії та уряду. Відставка В. Винниченка з посади голови Директорії супроводжувалась інтенсивними спробами порозуміння з країнами Антанти. 10 лютого Директорію очолив С. Петлюра. 11 лютого 1919 р. на засіданні Директорії було заслухано звіт української делегації, яка брала участь у переговорах з представниками Антанти в Одесі та Бірзулі³² і висловлено згоду „на прийняття в принципі тих умов, які були висунуті з обох сторін...”, узгоджено всі умови, на яких українська сторона вважала за можливе підписати угоду з Антантою³³. Таким чином, були зроблені суттєві кроки на шляху порозуміння з альянтами.

Однак представники Антанти бажали бачити послідовність та демократичність кроків українського проводу. Так, однією з нових вимог стало бажання французького військового дипломата Лонжерона за наказом Директорії звільнити з ув'язнення міністрів та урядовців гетьманського уряду. За його словами, ці особи мали бути негайно звільнені та відправлені разом з ним до Одеси.

Протягом лютого 1919 р. український уряд продовжив переговори з представниками Антанти в Одесі про можливість визнання суверенності УНР та військової допомоги українській армії. 18 лютого 1919 р. Директорія виділила 50 тис. крб. у розпорядження членів української делегації для подальшої роботи.³⁴

Ставлення до Директорії та її політики в середовищі альянсу не було однотайним. 24 лютого між Директорією та Францією було досягнуто компромісу й укладено прелімінарну угоду про спільну боротьбу проти більшовиків. Натомість уряд Англії вкрай негативно сприйняв цей документ і 20 березня 1919 р. звернувся до МЗС Франції з протестом проти його підписання. Англійська сто-

рона наголошувала, що „ідея незалежності України народилась у Німеччині... А відтак не відповідає цілям ні французького, ні британського урядів”³⁵.

Французький парламент не прийняв угоди з Україною. У кінці березня представники французького командування заявили, що переговори про досягнення угоди між сторонами перериваються відповідно до телеграфного розпорядження з Парижа³⁶.

Головною причиною заперечення української державності і визвольних змагань українців була проросійська налаштованість лідерів Антанти, які робили ставку на відновлення найбільшовицької Росії фактично у її колишніх межах. У цій концепції альянтів українській самостійності не залишалося місця. Україна була покинута сам на сам з численним і добре озброєним ворогом.

Попри неприхильну позицію лідерів Антанти українська дипломатія домоглась міжнародного визнання української державності. Важливим інструментом для цього була Паризька мирна конференція, у якій взяли участь 27 країн світу, що проходила під зверхністю Франції, Англії, США, Італії та Японії. Звичайно, фактичний вплив на рішення конференції мали лідери трьох країн – Д. Клемансо, Д. Ллойд-Джордж і В. Вільсон³⁷.

Окрім проблем, пов'язаних з вільсонівською програмою мирного врегулювання у світі, підготовкою й підписанням мирного договору з Німеччиною, суттєве місце на конференції посідала російська проблема. Її важливими аспектами були територіальний розпад імперії, який альянти хотіли подолати, і більшовицька загроза з курсом на світову революцію. У зв'язку з розвалом Російської імперії, Австро-Угорщини, поразкою Німеччини надзвичайно важливими були територіальні проблеми, визначення кордонів новопосталих держав. До таких належала польська проблема, пов'язана з виникненням Польської держави, незалежність якої була визнана великими державами, чого прагнула й УНР. З цією метою на Паризьку конференцію була відправлена делегація УНР, склад якої був визначений Директорією в січні 1919 р.³⁸

Таким чином, відновлення УНР та її вихід на міжнародну арену відбулося у час, коли європейські країни переживали тяжкі наслідки Першої світової війни. Міжнародна політика уряду Директорії впроваджувалася в життя у складній військово-політичній ситуації повоєнної Європи. Український національно-визвольний рух, прагнення українців до самостійного державного існування не здобули підтримки держав Антанти. Розчаровані такою позицією країн-переможниць у Першій світовій війні, керівні кола УНР перестали орієнтуватися на Францію, Великобританію, США й шукали в інших країнах підтримки своїм національно-державним устремлінням. Важливу роль у цьому відіграла дипломатична активність Директорії УНР в країнах Центральної та Західної Європи. Державотворчі процеси УНР багато в чому перекликаються з сьогоденням, тому цілком закономірним є враховування політичного досвіду Директорії, в тому числі її дипломатичної діяльності.

¹ Новітня історія України. 1990-2000. – К.: Вища школа, 2002. – С. 257-259.

² Липинський В. Листи до братів-хліборобів про ідею і організацію українського націоналізму написані в 1917-1926 рр. – Відень, 1926. – 58 с.

³ Донцов Д. Симон Петлюра // Літературно-науковий вісник. – 1926. – Кн. 7-8. – С. 321-334; Його ж. Підстави нашої політики. – Нью-Йорк, 1957. – 211 с.

⁴ Винниченко В. Відродження нації. – Київ-Відень, 1920. – Ч. 1-3; Шаповал М. Гетьманщина і Директорія: Спогади. – Нью-Йорк, 1958. – 381 с.; Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. – К.: Темпора, 2003. – 608 с.

⁵ Стахів М. Україна в добі Директорії УНР: в 7-ми т. – Торонто, 1962-1965. Т.1. – 272 с.; Т.2. – 248 с.; Т.3. – 376 с.; Т.4. – 352 с.; Т.5. – 248 с.; Т.6. – 247 с.; Т.7. – 438 с.

⁶ Яцюк М. В. Формування Директорією УНР основних засад зовнішньої політики (кінець 1918-1920 рр.) // Вісник Харківського університету. – №401. – Серія: Історія України. – Вип. 2. – Харків: Основа, 1998. – С.79.

⁷ Лихолат А. В. Разгром буржуазно-националистической Директории на Украине. – М.: Госполитиздат, 1949. – 216 с.; Симоненко Р. Г. Провал політики міжнародного імперіалізму на Україні II половини 1919 – березень 1921. – К., 1965. – 303 с.; Супруненко Н. И. Очерки истории гражданской войны и иностранной военной интервенции на Украине. – М., 1966. – 455 с.; Хміль І. С. З прапором миру кризь полум'я війни. Дипломатична діяльність Української РСР (1917-1920). – К., 1962. – 354с.

⁸ Капелюшний В. Здобута і втрачена незалежність: Історіографічний нарис української державності доби національно-визвольних змагань (1917-1921 рр.). – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2003. – С. 362.

⁹ Стопчак М. Дипломатична служба Директорії УНР: до історіографії проблеми // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. – Серія: історія, економіка, філософія. – К., 2002. – Вип.6. – С.231-240.

¹⁰ Супруненко Н. И. Очерки истории гражданской войны и иностранной военной интервенции на Украине. – М., 1966. – С.274.

¹¹ Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 3696. – Оп. 2. – Спр. 204. – Арк. 94-95.

¹² ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 2. – Спр. 283. – Арк. 1.

¹³ Соловйова В. В. Формування та діяльність дипломатичних представництв українських національних урядів 1917-1921 рр.: Дис.... д-ра іст. наук. – К., 2006. – С. 168.

¹⁴ ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп.2. – Спр.182. – Арк.1-3.

¹⁵ Там само. – Арк. 24.

¹⁶ Соловйова В. В. Формування та діяльність дипломатичних представництв українських національних урядів 1917-1921 рр. – С.170.

¹⁷ ЦДАВО України. – Ф.3696. – Оп.2. – Спр.18. – Арк.1, 2, 8.

¹⁸ ЦДАВО України. – Ф.3696. – Оп.2. – Спр.283. – Арк.2.

¹⁹ Табачник Д. В. Українська дипломатія: нариси історії (1917-1990 рр.). – К.: Либідь. – С.269.

²⁰ ЦДАВО України. – Ф.3696. – Оп.2. – Спр.283. – Арк.31.

²¹ Соловйова В. В. Вказ. праця. – С. 172.

²² ЦДАВО України. – Ф.3696. – Оп.2. – Спр.283. – Арк.17.

²³ Там само. – Арк.24, 27.

²⁴ Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. – К.: Темпора, 2003. – С.102.; Соловйова В. В. Вказ. праця. – С.173.

²⁵ Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. – С.104.

²⁶ Революция на Украине по мемуарах белых. – Москва-Ленинград, 1930. – С.275.

²⁷ Лихолат А. В. Разгром буржуазно-националистической Директории на Украине. – С.95-96.

²⁸ Соловйова В. В. Вказ. праця. – С. 175.

²⁹ Доценко О. Літопис української революції: Матеріали і документи історії української революції, 1917-1923 рр. – Львів, 1924. – Т. II. Кн. 5. – С. 8.

³⁰ Революция на Украине по мемуарам белых. – С. 380-382.

³¹ Винниченко В. Відродження нації. – С.259.

³² Соловйова В. В. Вказ. праця. – С.178.

³³ ЦДАВО України. – Ф.1092. – Оп.6. – Спр.2. – Арк.5.

³⁴ ЦДАВО України. – Ф.1429. – Оп.5. – Спр.13. – Арк.13.

³⁵ Табачник Д. В. Україна на шляху у світ. Керівники зовнішньополітичних відомств України в 1917-1996 рр. – К., 1996. – С. 138.

³⁶ Революция на Украине по мемуарам белых. – С.383.

³⁷ Соловйова В. В. Вказ. праця. – С.180.

³⁸ Борщак І. Як була зорганізована Мировая конференція 1919 р. // Альманах „Червоної калини”. – Львів, 1939. – С.108.

Ігорь Дацків
(Тернопіль)

ДИПЛОМАТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УКРАИНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ ПО ЗАЩИТЕ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ ВО ВРЕМЯ ДИРЕКТОРИИ

В статье речь идет о приходе к власти Директории и возобновлении Украинской Народной Республики. Анализируется внешнеполитическое и внутреннее положение УНР, тактика большевистской Москвы относительно Украины, которая была направлена против признания ее государственного суверенитета, дипломатическая активность Директории со странами Центральной и Западной Европы и стремление украинцев к самостоятельному государственному существованию.

Ключевые слова: дипломатия, Директория, Антанта, договор, переговоры.

Igor Datskiv
(Ternopol')

DIPLOMATIC ACTIVITY OF UKRAINIAN NATIONAL REPUBLIC IN DEFENCE OF STATE SYSTEM IN DIRECTORY TIMES

In the article the question is about ascension to power the Directory, and recovering the Ukrainian National Republic. There is analysed Foreign-policy and internal position of UNR. Tactic of bolshevist Moscow in relation to Ukraine, that was directed against confession to it state sovereignty. The Diplomatic activity of Directory with countries of Central and Western Europe, and aspiring of Ukrainians to independent state existence.

Key words: diplomacy, Directory, Atlanta, agreement, negotiations.